

רשימות

בפרשת השבוע

וארא

פרק ח' פסוק כ"ז

ויסר הערב

רש"י: ולא מתו כמו שמתו הצפרדעים, שאם מתו, יהיה להם הנאה בעורותם [שמות רבה יא, ב].
עוד י"ל כדי שיחששו המצריים שכשם שהלכו משם החיות הרעות, כמו כן יכולים החיות לחזור אליהם וממילא יהיה להם פחד תמידי מזה וזהו חלק מהמכה.

לפי זה י"ל הסבר זה גם במכת הצפרדע שפרעה מבקש להסיר ממנו ומהעם שלו לגמרי את הצפרדעים, אך משה רבינו אומר לו שכולם ימותו חוץ מאלה שביאור, שנאמר שם בפסוקים [פרק ח', פסוקים ה' ז'] "רק ביאור תשארנה", כדי שיחששו מהם שיחזרו אליהם פתאום, שהרי מהם התחילה המכה.

פרק ט' פסוק ו'

וימת כל מקנה מצרים

קשה שהרי במכת שחין שלאחר מכן נאמר שהיא תפגע במקנה של מצרים, וקשה הרי נאמר בפסוק אצלינו במכת דבר שכל המקנה מתו כבר, כך שואל רש"י [ט, י בד"ה באדם ובבהמה]? ותירץ שמתו רק אלו שבשדות, ולא מתו כולם, שכבר כאן במכת דבר [בדומה למכת ברד] הירא את דבר ה' הכניס את הבהמות אליו הביתה ואז הם ניצלו, כיון שהמכה היתה רק על אותן שבשדות.

לפי זה צריך להבין מדוע מאוחר יותר במכת ברד נאמר בפסוק כ"א "ואשר לא שם ליבו אל דבר ה'", הרי הוא שם ליבו לדבר ה' לפני שני מכות, והוא בעצמו ראה שלחבריו הבהמות מתו, אם כן מדוע השאיר אותם בשדות במכת ברד, וכי בשופטני עסקינן, הרי ברשיעי עסקינן? [וקשה לתרץ שמדובר כאן על הבודדים שבנתיים קנו בהמות].

י"ל שבמכת ברד הם אמרו, את הברד הזה אנחנו מכירים כבר, שמגיע מפעם לפעם, ואין זה דבר חדש, וזה לא מסוכן [מה שאין כן דבר, שזהו מכת מות לבהמות], ואפילו שהיה אזהרה ממה רבינו שהבהמות ימותו, המצריים הללו לא שמעו לו, שהרי הם לא צדיקים גדולים, כמו שנאמר על דרשה זו [בפרשת בשלח יד, ז], הטוב שבמצריים הרוג.

עוד י"ל שרואים מכאן שאם אין יראת שמים חזקה ושושית, אלא שטחית, היא אינה מחזיקה אפילו תקופה קצרה, [לפי רש"י: היתה כל מכה של שבוע, ושלושה שבועות עומד ומתרה] ואם אין לאדם יראת שמים חזקה הוא נקרא לאחר זמן "ואשר לא שם ליבו לדבר ה'".

לפי הסבר זה מובן מדוע נאמר רק במכת ברד "הירא את דבר ה'... ואשר לא שם ליבו לדבר ה'", ולא

נאמר פסוקים אלו כבר במכת דבר, כיון שבא ללמד את האדם שאדם שיש לו קצת יראת שמים רגעית ולא שורשית, יכול להיקרא לאחר זמן קצר "ואשר לא שם ליבו לדבר ה'".

פרק ט' פסוק ט"ו

כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר

רש"י: כי אילו רציתי, כשהיתה ידי במקנך שהכיתים בדבר, שלחתי והכיתי אותך ואת עמך עם הבהמות.

צריך להבין מדוע כאן לפני מכת ברד שנחשב ל"כל מגפתי", חוזרים אחורה ומדברים על מכת דבר שהיתה לפני מכת שחין? וכמו כן יש להבין שטענה זו של "כי אילו רציתי" יכל לומר על כל מכה מהמכות, לדוגמה היה מכת ערוב ויכל לומר אילו רציתי יכלו חיות הטרף לטרוף אותך ואת עמך, ומדוע אמר זאת דוקא על מכת דבר?

י"ל על פי דברי רש"י בפרשיות לעיל, כשה' עושה דין ונותן עונש לרשעים הוא מתרה בהם קודם לעונש שלהם, ואינו מעלים מהם, [כדרך בשר ודם, שמא ימלטו], כי אין דרך להימלט ממנו אלא על ידי עשיית תשובה, ולכן ה' אומר למשה כבר בתחילת השליחות לפרעה [ד, כג] "הנה אנכי הרג את בנך בכרך", שזאת מכה קשה, [כך מובא ברש"י שם בד"ה הנה אנכי], וכשאכן התרה משה בפרעה אמר לו משה [ה, ג] "פן יפגענו בדבר או בחרב", [וההתראה קודם מכה זו (הכתובה בפרק י"א פסוק ד') שונה מהתראת המכות האחרות, כי לא נאמר למצרים באיזה לילה בדיוק תהיה המכה (רמב"ן), ולכן מובן גם שהלכו לישון בלילה, שנאמר (יב ל) "ויקם פרעה לילה, הוא וכל עבדיו וכל מצרים", כי לא ידעו הלילה המדויק שבו תהיה המכה, כי אם ידעו הלילה המדויק למכה, לא מסתבר שהמצרים הלכו לישון], משה אמר יפגענו אך התכוין יפגעך, לשון מוות הוא, ורש"י מסביר [בד"ה פן יפגענו] שכיון שחלקו כבוד למלכות, לכן אמרו את הלשון יפגענו ולא יפגעך, ופרעה הבין טוב את הנאמר לו, ומרוב רוגזו וכעסו גזר גזירה קשה מאוד של אסיפת הקש [פסוקים ז, יח] "וקששו להם תבן", ותכן הלבנים תתנו".

אחרי שעבר זמן וכבר קיבל כמה מכות, הגיע מכת דבר שממנה חשש שיהיו כאלה שימותו כמו שמשה רבינו התרה בו בהתחלה [ה, ג] "פן יפגענו בדבר או בחרב", אך משה רבינו אמר [ט, ג] שרק המקנה בשדות ימותו [כמו שאכן היה, ט, ו], לאחר מכת דבר יכול פרעה לחשוב הנה מכת דבר עברה ומתו רק המקנה, אם כן המכה שמשה דיבר עליה בתחילה [ה, ג] "פן יפגענו בדבר או בחרב" היא לא כל כך חמורה, כי רק המקנה מתו ולא אנשים, אמר לו הקב"ה כעת "כי בפעם הזאת אני שלח את כל מגפתי אל לבך ובעבדיך ובעמך", שכעת במכת ברד ימותו גם אנשים ולא רק בהמות כמו שכתוב [פסוק כ"ב] "על האדם ועל הבהמה", ואם תשאל מדוע במכת דבר מתו רק המקנה, התשובה לכך היא "כי עתה שלחתי" וכדפירש"י "כי אילו רציתי, כשהיתה ידי במקנך שהכיתים בדבר, שלחתי והכיתי אותך ואת עמך עם הבהמות", ומדוע האנשים לבסוף לא מתו ביחד עם הבהמות? [כמו שכתוב לעיל ד' כג] "הנה אנכי הרג את בנך בכרך", על כך באה התשובה בפסוק הבא "ואולם בעבור זאת העמדתך בעבור הראתך את כחי, ולמען ספר שמי בכל הארץ".

[על הנאמר בסדר ההגדה של פסח "ויוציאנו ה' ממצרים, לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו", שואלים רבים מה הענין בזה, מה זה משנה מי יהרוג את הבכורים, הרי העיקר הוא שהם ימותו, ודבר זה יזרז את יציאת בני ישראל? אלא י"ל שגם זה חלק ממילוי ההבטחה לאברהם אבינו, (בראשית טו יד) "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול", ומכיון שמכת בכורות היא המכה הגדולה שגרמה ליציאת מצרים, וכמו שהזכרנו בתחילת מאמר זה שכבר בהתחלה אמרו לפרעה על המכה הקשה של הבכורות שימותו, ומכיון שהקב"ה הבטיח לאברהם אבינו שהוא בעצמו ידון אותם, לכן עשה זאת בכבודו ובעצמו].

מתוך הספר רשימות בפרשת השבוע לרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובתו

haseforim@gmail.com